

Дмитрасевич Р. Я.,
кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
факультету міжнародних відносин
Львівського національного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ СИНОНІМІЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЮРИДИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Анотація. У статті аналізується явище синонімії англомовної термінології юридичної психології. Подано класифікацію синонімів із позицій структурної тотожності. Проаналізовано частиномовне вираження синонімії.

Ключові слова: англомовна термінологія, юридична психологія, терміносистема, термін, синонім, частина мови.

Постановка проблеми. Англомовна термінологія юридичної психології охоплює спеціальну фахову лексику, яка досі не була предметом широкого дослідження. Юридична психологія сформувалася на стику юридичної та психологічної наук, що вплинуло на якісні характеристики її метамови. Англомовна термінологія юридичної психології об'єднує терміни права як форми суспільної свідомості і терміни психології – суспільної науки. Більше того, ця термінологія характеризується значно більшим розмаїттям спеціальних сфер застосування порівняно з іншими терміносистемами.

Термінологія юридичної психології в цілому є конгломератом терміносистем юридичної та психологічної наук. Системність термінології юридичної психології визначається з урахуванням відношень і організацій понять цієї галузі. Під термінологією юридичної психології розуміємо систему термінів, якими послуговуються кримінальна психологія, судова психологія, пенітенціарна психологія та правова психологія.

Метою дослідження є намагання класифікувати та охарактеризувати синоніми англомовної термінології юридичної психології.

Виклад основного матеріалу. Сучасна англомовна термінологія юридичної психології перебуває в процесі постійного розвитку. До елементів терміносистеми юридичної психології, як і до термінів інших галузей, висуваються вимоги дефінітивності, точності, лаконічності, тенденції до однозначності. Водночас у термінології присутні такі загальномовні явища, як полісемія, синонімія та антонімія.

У сучасній лексикології виокремлюються три основних підходи до вивчення синонімії:

1) денотативний [7], згідно з яким синонімічність слів визначається за їх денотативною спільністю. У цьому випадку синонімами є всі слова, які в різних контекстах називають одну й ту саму реалію. Відповідно, лексична синонімія – це позначення одного і того ж денотата різними словами, які виражають суміжні (перехресні) поняття;

2) сигніфікативний [3]. У загальноживаній мові синоніми співвідносяться переважно з предметним, денотативним значенням, а в термінології – з поняттям, сигніфікатом. Сигніфікативні групи чи ряди синонімів відображають сучасний стан терміносистем [4, с. 129]. Синоніми, які входять до складу цих рядів, живаються для визначення одного і того ж поняття;

3) структурний (див., напр., [1]). Відповідно до цього підходу терміни-синоніми поділяються на різнокореневі та варіативні.

Терміни-синоніми не мають додаткових значень і не виконують стилістичних функцій. Особливістю синонімії у фаховій мові вважається відсутність емоційно-експресивних та оцінних опозицій [9, с. 6].

Баллі запровадив термін «синонімічний ряд», який визначає як комплекс лексичних одиниць (окремих слів чи словосполучень), поєднаних загальним змістом та приналежністю до одного розділу ідеологічного словника [2, с. 177].

Синоніми в термінології – це терміни, що належать до одного і того ж денотата, але мають відмінності в поняттєвому плані, а також відрізняються семантикою словотворчих елементів, етимологією, ступенем сучасності та особливостями функціонування [6, с. 181]. Як і явище полісемії, явище синонімії трактується неоднозначно в сучасному термінознавстві.

Багато мовознавців вважають синонімію в термінології негативною неминучістю в процесі становлення статусу терміна. Термін повинен уникати синонімії, оскільки синонімія, корисний семантичний процес у загальнолітературній мові, в термінології перетворюється на недолік [5].

У сучасному термінознавстві виокремлюються такі основні варіанти синонімії в термінології:

1) синонімічний варіант терміна; одиниці як варіантні найменування одного і того ж поняття, що конкурують у терміносистемі;

2) термінологічна варіантність, серед якої виокремлюються формально-структурні варіанти (фонетичні, акцентні, морфологічні та графічні), ономазіологічні варіанти (афіксальні, композитні, композитно-суфіксальні, композитно-синтаксичні, синтаксичні, еліптичні) та синоніми;

3) рівнозначні терміни як терміни з однаковим або подібним значенням, що використовуються для називання одного поняття.

Синонімія спостерігається в термінологічних системах на будь-яких етапах розвитку [8]. Англомовній термінології юридичної психології також притаманне явище синонімії.

Синоніми до термінів англомовної термінології юридичної психології нерідко подаються в дужках, у такий спосіб розшифровуючи зміст терміна. Наприклад: *organized (or syndicated) crime; deception analysis (“lie detecting”); serology (bloodstains and other body fluids); bend (diffract); a three-dimensional probability (or “jeopardy”)*.

Синонімічні ряди можуть утворювати прості терміни, складні терміни та термінологічні словосполучення. Терміни, які вживаються на позначення *offender profiling*, утворюють найдовший синонімічний ряд в англомовній термінології юридичної психології: *offender profiling - applied criminology - crime assessment - crime*

scene analysis - crime scene assessment - criminal behavioral analysis - criminal investigative analysis - criminal personality profiling - criminal profiling - criminal profiling from crime-scene analysis - geo-behavioral profiling - geographic profiling - geographical profiling - geographical offender profiling - investigative criminology - investigative profiling - investigative psychology - personality profiling - psychiatric profiling - psychological profiling [10, с. 38–39].

В англійській термінології юридичної психології можна виокремити такі типи утворення синонімічних відношень:

1) простий термін – простий термін: *conservatorship - guardianship, restitution - punishment*;

2) простий термін – термінологічне сполучення: *epilepsy - grand mal, generalizability - external validity*;

3) складний термін – термінологічне сполучення: *psychopath - antisocial personality*;

4) термінологічне сполучення – термінологічне сполучення: *death penalty - capital punishment, forensic odontology - forensic dentistry, psychopathic personality - character disorder, learning disability - attention deficit hyperactivity disorder, learning disability - minimal brain dysfunction*;

5) фразове терміносполучення – терміносполучення: *criminal activity - criminal differentiation / variation*.

Частинимовне вираження синонімії в англійській термінології юридичної психології:

прикметники в складі іменникових словосполучень: *quick change - short change scams*;

2) іменники в складі іменникових словосполучень: *x-ray diffraction - x-ray crystallography; submachine guns - machine pistols; impression evidence - imprint evidence*.

Отже, синонімами в англійській термінології юридичної психології виступають термінологічні одиниці різних структурних рівнів.

Так, синонімом терміна-однослова *generalizability* є термін-словосполучення *external validity*; терміна-композиція *psychopath* – термін-словосполучення *antisocial personality*.

Синонімія розглядається як природне явище, притаманне термінології як мовній системі. Термінологічні синоніми можуть бути використані для номінації схожих понять, а також для надання контексту стилістичного забарвлення (архаїзація, модернізація, спеціалізація). Такі синоніми, як *acknowledge and confess* (зізнання); *breaking and entering* (злам і вторгнення) свідчать про тісний зв'язок англійської мови та запозичених слів, зокрема з французької.

Синоніми можуть відрізнятися не тільки смисловими, але й стилістичними ознаками (*juvenile hall* – розм. *juvie*), лексико-фразеологічною та синтаксичною сполучуваністю (*plead non-guilty* (термін) – *plead innocent* (загальноживаний вираз)).

Сутність синонімічних відношень у лексичі полягає в тому, що тотожність і різниця семантичних ознак слів є взаємозумовленими. За критерієм тотожності чи різниці семантики термінів розрізняють:

1) абсолютні та повні синоніми:

Pro-filers - criminal investigative analysts;

Forensic Expertise - Judicial Psychological Examination;

Stockholm syndrome - capture-bonding;

Social Phobia - Social Anxiety Disorder;

Childhood disorders - developmental disorders - learning disorders;

Multiple Personality Disorder - Dissociative Identity Disorder;

a youth detention center - a juvenile detention center (JDC) –

juvenile court - young offender's court;

2) відносні, або часткові синоніми (*offender - criminal*). До них належать терміни, тотожні за лексико-семантичними варіантами (ЛСВ) значень:

offender noun

a person who commits an illegal act: an institution for young offenders [11].

criminal noun

a person who has committed a crime: these men are dangerous criminals [11].

За структурою терміни-синоніми юридичної психології поділяються на:

1) різнокореневі: *restitution - punishment*;

2) синтаксичні: *testimony of eyewitness - witness identification*;

3) прості / складені: *crime - law-breaking*.

Різнокореневі терміни-синоніми є здебільшого відносними: *plaintiff - accuser - complainant* – позивач; *defendant - suspect* – звинувачений.

У сучасній англійській термінології юридичної психології знаходимо багато прикладів синтаксичних (структурних) синонімів. Ця група термінів виконує функцію заміщення. Наприклад, коротка форма терміна заміняє складену і навпаки. У такий спосіб утворюється синонімія різних структурних рівнів. Синонімія цього типу утворюється за такими структурними типами:

1) повний термін – аббревіатура: *American Society of Crime Laboratory Directors - ASCLD; Psychopathy Checklist - PCL; Psychological Inventory of Criminological Thinking Styles - PICTS; electroencephalogram - EEG*.

2) термін-словосполучення – термін-слово: *mentalbreak - insanity; a loss of individuality - deindividuation; an admission of guilt - confession; an investigation technique - experiment; false beliefs - delusions*.

Група синонімів виокремлюється серед термінів-епонімів і термінів, які створені на основі класифікаційної ознаки поняття: *Anthropometry was widely used under a system pioneered by ALPHONSE BERTILLON ("Bertillonage"), combining 11 specific bodily measurements with photographs and written descriptions to identify known criminals* [12]. Отже, термін-епонім *Bertillon system* і термін *bertillonage* є синонімами.

Синонімічні ряди можуть утворювати прості терміни, складні терміни та термінологічні словосполучення. В англійській термінології юридичної психології можна виокремити такі моделі утворення синонімічних відношень:

1) простий термін – простий термін;

2) простий термін – термінологічне сполучення;

3) складний термін – термінологічне сполучення;

4) термінологічне сполучення – термінологічне сполучення;

5) фразове терміносполучення – терміносполучення.

Висновки. Парадигматичні зв'язки між англійськими термінами юридичної психології виявляються на основі таких лексико-семантичних явищ, як термінологічна полісемія, синонімія, антонімія та гіперо-гіпонімічні відношення термінів між собою. Синонімічні ряди можуть складатися з простих термінів, складних термінів і термінологічних словосполучень. За критерієм тотожності чи відмінності семантики термінів розрізняють абсолютні та повні синоніми; відносні або часткові синоніми. З позицій структурної тотожності термінів-синонімів юридичної психології поділяються на 1) різнокореневі; 2) синтаксичні; 3) прості / складені. Частинимовне вираження синонімії в англійській термінології юридичної

психології репрезентоване прикметниками в складі іменникових словосполучень та іменниками в складі іменникових словосполучень.

Література:

1. Апресян Ю.Д. Избранные труды: Т. 2. Интегральное описание языка и системная лексикография / Ю.Д. Апресян. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1995. – 767 с.
2. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностранной литературы, 1961. – 394 с.
3. Будагов Р.А. Введение в науку о языке / Р.А. Будагов. – М. : Просвещение, 1965. – 492 с.
4. Крыжановская А.В. Актуальные проблемы упорядочения научной терминологии / А.В. Крыжановская, Л.А. Симоненко / АН УССР Ин-т языкознания им. А.А. Потебни. – К. : Наукова думка. 1987. – 161с.
5. Крыжановская А.В. Сопоставительное исследование терминологии современных русского и украинского языков / А.В. Крыжановская. – К. : Наук. думка, 1985. – 202 с.
6. Панько Т.І. Українське термінознавство : [підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищ. навч. закладів] / [Т.І. Панько, І.М. Кочан, Г.П. Мацюк]. – Л. : Світ, 1994. – 217 с.
7. Реформатский А.А. Мысли о терминологии / А.А. Реформатский // Современные проблемы русской терминологии / отв. ред. В.П. Даниленко. – М. : Наука, 1986. – С. 163–198.
8. Симоненко Л.О. Національні та інтернаціональні компоненти в сучасних терміносистемах / Л.О. Симоненко, С.О. Соколова, І.В. Коропенко ; Акад. наук України, Ін-т укр. мови АН України. – К. : Наукова думка, 1993. – 234 с.
9. Турчин В.М. Проблема синонимии в терміносистемах біології та медицини німецького мови : автореф. дис.канд. філолог.наук / В.М. Турчин. – Львов, 1979. – 24 с.
10. Canter D. Investigative Psychology: Offender Profiling and the Analysis of Criminal Action / D. Canter, D. Youngs. – John Wiley and Sons Ltd. UK, 2009. [Electronic resource]. – Режим доступу : http://books.google.com.ua/books?id=MX_jmNq7ENUC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false. – P. 38 – 39.
11. Oxford Dictionaries [Electronic resource]. – Режим доступу : <http://www.oxforddictionaries.com/definition>.
12. The Encyclopedia of Crime Scene Investigation [Electronic resource]. – Режим доступу : <http://nashaucheba.ru/v8385/?cc=1&view=pdf>.

Дмитрасевич Р. Я. Особенности синонимии терминологии юридической психологии (на материале английского языка)

Аннотация. В статье анализируется явление синонимии англоязычной терминологии юридической психологии. Представлена классификация синонимов с позиций структурной тождественности. Проанализировано выражение синонимии в зависимости от частей речи.

Ключевые слова: англоязычная терминология, юридическая психология, терминосистема, термин, синоним, часть речи.

Dmytrasevych R. The peculiarities of synonyms of legal psychology terminology (based on English language)

Summary. The article deals with synonyms in English legal terminology of psychology. Classification of synonyms based on structural identity is presented. Synonyms are analyzed on the part-of-speech approach.

Key words: English terminology, legal psychology, terminological system, term, synonym, part of speech.